

مقابله با افراط‌گرایی: تقویت جوامع در برابر مخاطرات ایدئولوژیک

گزارش

مقدمه: هم صدایی برای آگاهی و اقدام

در تاریخ ۱۴ جون ۲۰۲۵، ابتکار برین برای توسعه دموکراتیک افغانستان و بینار را با حضور اساتید دانشگاه، فعالان مدنی، جوانان و شخصیت‌های برجسته سیاسی برگزار کرد. این برنامه، تلاشی بود در جهت واکاوی پدیده افراط‌گرایی و بررسی راهکارهایی برای ساخت جوامعی مقاوم و آگاه در برابر تهدیدات ایدئولوژیک.

افراط‌گرایی، دیگر محدود به مرزهای مذهبی یا جغرافیایی نیست؛ بلکه یک پدیده جهانی است که با استفاده از ابزارهای مدرن، ساختارهای اجتماعی را هدف قرار می‌دهد. این سمینار تلاش داشت با گرد آوردن صدای نخبگان و صاحبان تجربه، راهی به سوی آینده‌ای صلح‌آمیز و مردم‌سالار ترسیم کند.

جزئیات برنامه: فراخوان جهانی برای عمل

در چارچوب و بینار بین‌المللی (مقابله با افراط‌گرایی: تقویت جوامع در برابر مخاطرات ایدئولوژیک) برگزار شده توسط ابتکار برین برای توسعه دموکراتیک افغانستان؛

این نشست مجازی، با هدف گفت‌وگویی ژرف و چند لایه پیرامون ریشه‌های افراط‌گرایی و پیامدهای سیاسی، فرهنگی، روانی و اجتماعی آن برگزار شد. برنامه با نظم، پویایی و مشارکت فراملی، بستری برای شنیدن صدای خاموش شدگان و تجربه زیستگان افغانستان فراهم ساخت.

پخش زنده آن از طریق چندین پلتفرم ارتباطی، امکان پیوند میان شهروندان افغانستان، فعالان حقوق بشر و جامعه جهانی را فراهم کرد. هم‌افزایی آرا و تجربه‌ها در این فضا، از مرز جغرافیا فراتر رفت و به مجرای برای طنین انداختن صدای مطالبه‌گران عدالت، کرامت انسانی و صلح بدل شد.

برنامه، فراتر از تحلیل‌های سیاسی، به لایه‌های عمیق‌تری چون هویت، معنا، امید، و احیای اعتماد اجتماعی پرداخت؛ لایه‌هایی که اغلب از سوی جریان‌های افراط‌گرا هدف قرار گرفته‌اند. این تلاش مشترک نشان داد که افراط‌گرایی را تنها با امنیت مهار نمی‌توان، بلکه با آگاهی، گفت‌وگو و مشارکت انسانی باید از ریشه خشکاند.

پنل بحث ترکیبی: هم صدایی برای آگاهی و اقدام

این و بینار، فراتر از یک نشست صرفاً تحلیلی، به آوردگاهی فکری و اخلاقی برای بازنگری در بنیان‌های افراط‌گرایی بدل شد. سه سخنران با رویکرد‌هایی متنوع اما هم‌جهت، تصویری چند بُعدی از این پدیده ارائه دادند: از پروفیسور نظیف شهرانی که افراط‌گرایی را محصول مداخلات استعماری و سوء استفاده از دین در عرصه سیاست دانست، تا خانم نبیه خطیبی که بر نقش طرد اجتماعی، تبعیض و فقدان عدالت در گسترش افراط تأکید کرد، و انجینیر امین کریم که از افراط‌گرایی به مثابه پروژه‌ای جهانی و چند چهره‌یاد کرد و هشدار داد که تکنولوژی، در غیاب مدیریت آگاهانه، می‌تواند به ابزاری برای تداوم آن بدل شود.

خاتم شبیم کوهستانی، فعال جامعه مدنی و حقوق بشر، به عنوان مجری این نشست با حضور حرفه ای و هدایت سنجیده، فضا را با دقت، احترام و حساسیت نسبت به موضوع مدیریت کرد. وی با طرح سؤالاتی عمیق و تأمل برانگیز، بستری برای گفت و گوی موثر و تحلیل بنیادین فراهم آورد.

سخنرانان برنامه

❖ پروفیسور نظیف شهرانی – استاد دانشگاه ایندیانا

او با رویکردی تحلیلی و تاریخی، ریشه های افراط گرایی را در سیاست های استعماری، ناکارآمدی دولت ها، و نابرابری های ساختاری در نظام جهانی بررسی کرد. شهرانی تأکید کرد که افراط گرایی از دل دین برنخاسته بلکه محصول برخورد های سیاسی قدرت محور با جوامع ضعیف و مستضعف است.

❖ خاتم نبیه خطیبی – استاد دانشگاه

وی با تأکید بر طرد اجتماعی، تبعیض ساختاری، و بحران هویت، ابعاد اجتماعی و روانی افراط گرایی را کاوید. او خواستار بازسازی گفتمان عدالت محور، تقویت حضور زنان و جوانان در ساختارهای تصمیم گیری و استفاده هوشمندانه و قانون مند از رسانه ها در جهت مقابله با روایت های افراطی شد.

❖ انجینیر امین کریم – سیاست مدار برجسته و فعال سیاسی

وی با تمرکز بر چالش های ژئوپلیتیکی و امنیتی، افراط گرایی را نه تنها مسئله ای دینی، بلکه پروژه ای سیاسی برای تسلط بر منابع و جوامع دانست. او خواستار شکل گیری یک جبهه ملی و منطقه ای برای ایستادگی در برابر جریان های افراطی شد و بر نقش وحدت ملی در مهار این بحران تأکید ورزید.

تحلیل محتوایی سخنرانی ها

در بخش نخست، پروفیسور **نظیف شهرانی**، استاد دانشگاه ایندیانا، با نگاهی ژرف کاوانه به سیاست های بین المللی، ریشه های افراط گرایی را در مداخلات استعماری و بحران های ناشی از آن دانست. او تأکید کرد که ادیان ذاتاً حامل خشونت نیستند، بلکه سوء استفاده از دین در چارچوب قدرت و سیاست است که به خشونت دامن می زند. وی حادثه ۱۱ سپتامبر را نقطه عطفی در گسترش سیاست های ضد اسلامی معرفی کرد و نقش آمریکا در تبدیل افراط گرایی به یک «کالایی» سیاسی و نظامی را مورد نقد قرار داد.

خاتم نبیه خطیبی، استاد دانشگاه، با تمرکز بر بُعد اجتماعی افراط گرایی، به مسئله «طرد اجتماعی» پرداخت. وی به استناد گزارش گفت و گوهای استراتژیک ۲۰۲۰، تأکید کرد که بی عدالتی، تبعیض قومی، فقر، مهاجرت و حاشیه نشینی، بسترهای بالقوه ای برای افراط گرایی ایجاد می کنند. از نظر ایشان، فقدان عدالت در توزیع فرصت ها و مشارکت سیاسی، جوانان را به سوی گروه های رادیکال سوق می دهد.

انجینیر امین کریم، شخصیت سیاسی مجرب ضمن تأکید بر تجربه های شخصی و سیاسی خود، هشدار داد که افراط گرایی تنها به گروه های مذهبی محدود نیست. او با مثال هایی از هند، اسرائیل، اروپا و آمریکا، نشان داد که افراط گرایی در شکل های راست افراطی، نژاد پرستانه و ایدئولوژیک نیز قابل مشاهده است. وی پلتفرم های دیجیتال را ابزارهایی معرفی کرد که به جای کنترل افراط، گاهی آن را باز تولید می کنند.

راهبرد های پیشنهادی و جمع بندی

در بخش دوم و بینار، تمرکز بر یافتن راهکارهایی بود که بتواند به جوامع، به ویژه در افغانستان، قدرت مقابله با افراط گرایی دهد. از جمله مهم ترین راهبردهایی که مطرح شد، می توان به موارد زیر اشاره کرد:

ابستار برین برای توسعه

Bareen Initiative for Development (BID)

- ❖ تقویت گفتگوهای بین فرهنگی و بین مذهبی برای زدودن پیش داوری‌ها.
- ❖ توانمند سازی زنان و جوانان از طریق آموزش، مشارکت سیاسی و نقش آفرینی در رسانه ها.
- ❖ حمایت از سلامت روان و ایجاد فضاهای اجتماعی فراگیر برای بازگشت اعتماد عمومی.
- ❖ مبارزه با نابرابری های اقتصادی و اجتماعی و تضمین عدالت در توزیع منابع و فرصت‌ها.
- ❖ استفاده مسنولانه از فناوری و پلتفرم های دیجیتال برای ترویج روایت های ضد افراط گرایی .
- ❖ جلوگیری از بهره برداری ابزاری دولت ها از افراط گرایی در راستای منافع سیاسی و ژئوپلیتیکی شان، و ضرورت بی طرفی پلتفرم های ارتباطی در مواجهه با این پدیده؛
- ❖ گزارش منشآت ۲۰۲۳ نیز مورد بررسی قرار گرفت که بر اساس آن، با مداخلات هدفمند در فضای مجازی، می توان تا ۴۰٪ از دسترسی به محتوای افراطی جلوگیری کرد. این داده، نقش فناوری را نه به عنوان تهدید، بلکه فرصتی برای آگاهی سازی معرفی می کند.

نتیجه‌گیری

این وینار گام مهمی بود در راستای باز اندیشی در مورد چگونگی مقابله با افراط گرایی در سطوح فکری، ساختاری و اجتماعی. سخنان هر یک از سخنرانان، گواهی بود بر این که جامعه افغانستان با وجود فشارها، همچنان زنده، مقاوم و آماده برای تغییر است.

اگر چه چالش ها بسیارند، اما راه حل ها نیز در دسترس اند، به شرط آن که صدای زنان، جوانان و نخبگان شنیده شود و بستر مشارکت واقعی برای آنان فراهم آید. آینده عدالانه، تنها از مسیر آگاهی، گفتگو، عدالت و مقاومت مدنی ممکن است.